

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԴԱՏԱՎՈՐԻ ԿԱՐԳԱՊԱՀԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ

ԳՆԵԼ ՍՈՒՂՆԵՅՅԱՆ, ՏԻԳՐԱՆ ԱՎԵՏԻՄՅԱՆ

Դատական իշխանության՝ որպես գործառնության ռու կառուցակարգային համակարգի և արդարադատության՝ որպես գործընթացի իրավական կանոնակարգման հիմնահարցերը մշտապես գտնվել են հայրենական իրավական գիտական հետազոտությունների կիզակետում¹, կազմել պետաիրավական պրակտիկայի (այդ թվում՝ իրավաստեղծ գործունեության) նկատելի հատվածը² և կարևորվել միջազգային իրավական ու քաղաքական գործընթացներում³: Գիտական և գործնական միտքը փոր-

¹ Տե՛ս, օրինակ, **Գ. Հարությունյան**, Դատական իշխանություն. համակարգային գործակցության եվրոպական զարգացումների փորձից, Եր., 2002, **Մ. Խաչատրյան, Դ. Խաչատրյան**, Դատավորի կարգավիճակը Հայաստանի Հանրապետությունում (իրավահամեմատական վերլուծություն), Եր., 2002, **Ա. Ղամբարյան**, Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության սահմանադրաիրավական հիմքերը, ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Եր., 2006, **Ե. Դանիելյան**, Հայաստանում դատական իշխանության զարգացման տեսական և մեթոդաբանական հիմնախնդիրները (պատմատեսական և իրավական վերլուծություն), ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Եր., 2014, **Տ. Մուկուչյան**, Դատական իշխանությունը և դրա իրականացման տեսաիրավական հիմքերը Հայաստանի Հանրապետությունում, ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Եր., 2015 և այլն:

² Տե՛ս, օրինակ, ՀՀ նախագահի 2012 թվականի հունիսի 30-ի «Հայաստանի Հանրապետության իրավական և դատական բարեփոխումների 2012-2016 թվականների ռազմավարական ծրագիրը և ծրագրից բխող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» ՆԿ-96-Ա հրամանագիր (ՀՀՊՏ 2012.07.11/33(907)), Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի *Capmbell and Fell v. The United Kingdom* գործով 1984 թվականի հունիսի 28-ի վճիռը, զանգատներ թիվ 7819/77, 7878/77, կետեր 76-82, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հոկտեմբերի 20-ի ԳԴ5/0022/01/10 գործով կայացրած որոշումը և այլն:

³ Այս առումով հատուկ կարևորվում են «Դատավորների կարգավիճակի մասին» 1998 թվականի հուլիսի 10-ի Եվրոպական խարտիան և Եվրոպական խարտիայի պարզաբանման հուշագիրը, ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի կողմից 1985 թվականի նոյեմբերի 29-ի թիվ 40/32 և 1985 թվականի դեկտեմբերի 13-ի թիվ 40/46 բանաձևերով հաստատված «Դատական մարմինների անկախության հիմնարար սկզբունքները» և դրա հավելվածը՝ ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի կողմից թիվ 2200A(XXI) բանաձևով հաստատված «Դատավորների վարքագծի բանադրության սկզբունքները», Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 1994 թվականի հոկտեմբերի 13-ի «Դատավորների անկախության, արդյունավետության ու դերի մասին» թիվ R(94)12 և 2010 թվականի նոյեմբերի 17-ի «Դատավորների անկախության, գործունեության արդյունավետության և պատասխանատվության մասին» թիվ CM/Rec(2010)12 հանձնարարականները, ԵԱՀԿ/ԺՄԻԳԻ «Արևելյան Եվրոպայում, Հարավային Կովկասում, Կենտրոնական Ասիայում դատական անկախության վերաբերյալ» Կիևի հանձնարարականները (<http://www.osce.org/ru/odihr/73488?>

ձել է հնարավորինս առարկայացնել դատական իշխանության կազմավորման ու գործունեության սահմանադրաիրավական խնդիրները:

Վերոհիշյալ հարցերը դիտարկելիս, մեր կարծիքով, որոշիչ նշանակություն ունի դատավորի կարգավիճակի համալիր վերլուծությունը⁴, քանի որ **դատական իշխանության անմիջական և միակ կրողի⁵, ըստ այդմ էլ արդարադատություն իրականացնելու իրավասությամբ օժտված անձի⁶** դատավորի սցիալական առաքելություն ստանձնելու և դադարեցնելու գործընթացների, պատասխանատվության, լիազորությունների, գործառույթների (իրավական, արժեքային, փաստացի և այլն), գործունեության երաշխիքների և ներուժի համարժեք և լիարժեք ամրագրումն ու փաստացի առկայությունն այն ցուցիչներն են, որոնք հնարավոր են դարձնում որոշել դատական իշխանության իրական և անհրաժեշտ անկախության աստիճանը և գնահատել արդարադատության որակական բնութագրիչները:

Դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի՝ որպես դատավորի իրավական կարգավիճակի տարրի առանձնացումը պայմանավորված է մի կողմից դատավորի իրավական պաշտպանվածության ապահովման մտահոգությամբ և խնդրի հրատապությամբ, մյուս կողմից՝ դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի վերաբերյալ հայեցակարգի մշակման անհրաժեշտությամբ:

Բանն այն է, որ վերջին տարիներին մեծ է Արդարադատության խորհրդի կողմից կարգապահական պատասխանատվության ենթարկված դատավորների թիվը, որոնց իրավական պաշտպանվածության հարցը այդպես էլ համակողմանի լուծում չի ստացել⁷:

download=true), Վենետիկի հանձնաժողովի մի շարք եզրակացություններ ու զեկույցներ (CDL-AD(2014)018 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)018-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)018-rus) կայքում, CDL-AD(2010)004 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)004-e) կայքում, CDL(2012)084-rus [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2012\)084-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2012)084-rus) կայքում, CDL-JD(2009)001 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD\(2009\)001-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD(2009)001-rus) կայքում և այլն), «Արդարադատության ապահովման համակարգերի արդյունավետությունը», զեկույց, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/cooperation/Eastern_partnership/Premis%20145613%20RUS%202047%20EasternPartnershipEnhancingJudicialReform%20TXT%20A4.pdf կայքում) և այլն:

⁴ Դատավորի կարգավիճակի հարցերի համակողմանի հետազոտությունը տե՛ս **Клеандров М. И.** Статус судьи: правовой и смежные компоненты. М., 2008:

⁵ Դատավորի այդպիսի բնորոշում է առկա ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2006 թ. սեպտեմբերի 20-ի ՄԴՈ-647 որոշման (ՀՀՊՏ 2006.11.01/56(511)) տեքստում (11-րդ կետ):

⁶ ՀՀ դատական օրենսգրքի (ՀՀՊՏ 2007.04.18/20(544)) 4 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ Յուրաքանչյուր դատավոր օժտված է արդարադատություն իրականացնելու իրավասությամբ:

⁷ Մասնավորապես՝ Արդարադատության խորհրդի 2009 թվականի ապրիլի 23-ի ԱԽ-11-Ո-22, 2011 թվականի հունիսի 24-ի ԱԽ-13-Ո-17, 2015 թվականի ապրիլի 13-ի ԱԽ-13-Ո-15, 2015 թվականի ապրիլի 13-ի ԱԽ-13-Ո-16, 2015 թվականի ապրիլի 13-ի ԱԽ-13-Ո-17, 2015 թվականի ապրիլի 13-ի ԱԽ-13-Ո-18 և այլ որոշումների տեքստերի ուսումնասիրությունից ոչ միայն ակնհայտ է դառնում դրանց տեքստերում միաբնույթ, նույնաբովանդակ ձևակերպումների առկայությունը, վերլուծությունների միօրինակությունը, այլև բացակայում են դատավորին պատասխանատվության ենթարկելու գործ-

Այսպես՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 158 հոդվածը սահմանում է. «Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցերը քննելիս Արդարադատության խորհուրդը գործում է որպես դատարան: Որպես դատարան գործելիս Արդարադատության խորհրդում գործերի քննության կարգի նկատմամբ կիրառվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարական օրենսգրքի նորմերն այնքանով, որքանով դրանք իրենց էությամբ կիրառելի են Արդարադատության խորհրդում գործի քննության նկատմամբ և չեն հակասում սույն օրենսգրքի նորմերին»: Այս հոդվածի սահմանադրականությունը գնահատելիս, անդրադառնալով ՀՀ արդարադատության խորհրդի կարգավիճակի և լիազորությունների հարցին, ՀՀ սահմանադրական դատարանը 2012 թվականի դեկտեմբերի 18-ի ՄԴՈ-1063 որոշմամբ մի կողմից ՀՀ արդարադատության խորհուրդը դիտում է որպես **դատական իշխանության համակարգի գործառական արդյունավետությունն ապահովելու հարցում իր սահմանադրական հստակ գործառույթներն ունեցող ու անկախ գործող ենթահամակարգ**, սահմանադրական նորմերի իրացման (իրավակիրառական) հարթությունում առաջին անգամ վեր է հանում և բացահայտում նրա սահմանադրաիրավական կարգավիճակի բովանդակությունը և օրենսդրին առաջարկում է քննարկել խորհրդի գործունեության **առանձին կանոնակարգման խնդիրը՝ ուշադրություն դարձնելով վերջինիս սահմանադրական գործառույթներին ներդաշնակ հարցերի քննարկման կանոնակարգային լուծումներին**, մյուս կողմից, սակայն, իրավաստի է գնահատել Արդարադատության խորհրդի որոշումների բողոքարկման արգելքը, այն պարագայում, երբ խնդիրը քննարկում է դատական իշխանության համակարգի անկախության ապահովման **սահմանադրական երաշխիքների ամրագրման տեսանկյունից: Մինչդեռ խորհրդի կողմից կարգապահական վարույթի իրականացումը չի սահմանափակվում կամ բնութագր-**

ընթացի (կարգապահական վարույթի) բնույթի և նշանակության **սահմանադրական ընկալումը և մեթոդաբանությունը**, քանի որ չկան հստակ կառուցակարգեր, գնահատման չափորոշիչներ և ընթացակարգեր, որոնք հնարավոր կդարձնեին պարզելու Արդարադատության խորհրդի հայեցողության սահմանները, իրացման կողմնորոշիչները, կարգապահական պատասխանատվության միջոցի ընտրության մեխանիզմը: Ըստ որում՝ որոշ բացառություններով հանդերձ (ՀՀ իրավական և դատաիրավական համակարգի համար, անշուշտ, նախադեպային նշանակություն ունեին դատավորներ Ա. Մադաթեյանի, Լ. Մնացականյանի, Պ. Օհանյանի պաշտոնանկության գործընթացները, որոնք ստացան հանրային հնչեղություն)՝ այդ գործընթացներն ընթացել են մեծ մասամբ ոչ հրապարակային պայմաններում՝ նվազեցնելով դատական իշխանության ներսում տեղի ունեցող գործընթացների սահմանադրական և հասարակական հսկողության արդյունավետությունը: Եվ թեև ՀՀ սահմանադրական դատարանը (2006 թվականի սեպտեմբերի 20-ի ՄԴՈ-647, 2012 թվականի դեկտեմբերի 18-ի ՄԴՈ-1063 (ՀՀՊՏ 2013.01.08/1(941)) որոշումներ), ՄԻԵԴ-ը (2015 թվականի հոկտեմբերի 20-ի վճիռ, թիվ 7984/06 զանգատ) որոշակիորեն ձևակերպել են իրենց դիրքորոշումներն այդ կապակցությամբ, այդուհանդերձ՝ դատավորի սոցիալ-իրավական պաշտպանվածության երաշխիքների համակարգը (պոզիտիվ իրավունքում) և իրավագիտական հայեցակարգը (սահմանադրական իրավունքի գիտության կողմից) դեռևս լիարժեքորեն մշակված չեն:

վում վարչական դատավարության գործընթացին հատուկ ընթացակարգերով (առավել ևս՝ էությունը), որպիսի հանգամանքը, իհարկե, չի բացառում վարչական դատավարության առանձին սկզբունքների (օրինակ՝ գործի փաստական հանգամանքների ի պաշտոնե (ex officio) պարզումը) և նորմերի կիրառումը, քանի որ առանձին ինստիտուտների և տարրերի առկայությունը սահմանադրական վարույթում ոչ միայն չի փոխում դրա սահմանադրական բնույթը, այլև ընդգծում է ընդհանրացնող (համընդգրկուն) գործընթացի իրավական իրական սահմանները:

Իր որոշմամբ, վեր հանելով և մասամբ լուծելով Արդարադատության խորհրդի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի խնդիրները, Մահմանադրական դատարանը, այդուհանդերձ շրջանցել է դատավորի կարգապահական պատասխանատվության բնույթի և բովանդակության վերաբերյալ հարցադրումները՝ առկախելով դրանց սահմանադրականության գնահատումը, և առաջադրել է որոշակի նախադրյալներ խնդրի գիտական իմաստավորման համար: Այնինչ հիմնախնդրի համալիր գիտագործնական ուսումնասիրման և լուծման համար էական նշանակություն ունի թե՛ Մահմանադրական դատարանի և թե՛ Արդարադատության խորհրդի՝ ըստ էության դատաիրավակիրառական պրակտիկայի հետազոտումը, քանի որ, ինչպես իրավագիտորեն նշում է Ն. Ս. Բոնդարը, որպես սահմանադրականության սահմանադրական-գործնական (իրավակիրառական) բաղադրիչի դրսևորում, դատական պրակտիկան միաժամանակ զգալիորեն ազդում է դրա նորմատիվ բովանդակության վրա: Մասնավորապես՝ այն (դատական պրակտիկան) ձևավորում է այս կամ այն հասարակական հարաբերությունների սահմանադրաիրավական կարգավորման իմաստի նախադեպային ընկալումը...⁸:

Այդ կապակցությամբ, կարծում ենք, ելակետային են հետևյալ հարցադրումները

- ինչ բնույթ և բովանդակություն ունի դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտը (վարույթը)⁹,

- ինչպիսի գործընթաց է դատավորի կարգապահական պատասխանատվության վարույթը, որո՞նք են դրա առանձնահատկությունները և հետևանքները,

- ովքե՞ր են դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացի սուբյեկտները:

Այս հարցադրումների և դրանց պատասխանների համար մեթոդաբանական և փորձարարական հիմք են ՀՀ արդարադատության

⁸ Տե՛ս **Бондарь Н. С.** Российский судебный конституционализм: введение в методологию исследования. Серия «Библиотечка судебного конституционализма». Вып. 1, М., 2012, էջ 47:

⁹ Սույն հոդվածում վարույթը և ինստիտուտը դիտվում են որպես ինքնավար և միևնույն ժամանակ փոխընդհանուր կատեգորիաներ, որոնց տարբերակումը ընդգծվում է ըստ համատեքստի և ենթատեքստի:

խորհրդի գործունեության վերլուծությունը, խնդրո առարկայի սահմանադրական, միջազգային իրավական, դատական (դատարանակազմական և դատավարական) օրենսդրությունը և տեսական աղբյուրները, որոնք դիտարկվում են իրավական պետության (իրավունքի գերակայության) սկզբունք-հայեցակարգի համատեքստում¹⁰:

ՀՀ սահմանադրական օրենսդրությունը (Անկախության հռչակագիրը, 1995 թվականի Սահմանադրությունը, Սահմանադրության 2005 և 2015 թվականների փոփոխությունները), դրան համապատասխան՝ ընթացիկ օրենսդրությունը («Արդարադատության խորհրդի մասին» ՀՀ օրենք¹¹, «Դատավորի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենք¹², «Դատարանակազմության մասին» ՀՀ օրենք¹³, ՀՀ դատական օրենսգիրք) արտացոլում են նորմատիվ-տեքստային մակարդակում դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի իրավական կարգավորման էվոլյուցիան:

ՀՀ Սահմանադրության տեքստում (այլ նորմատիվ ակտերում նույնպես) բացակայում են ինչպես «սահմանադրական (սահմանադրաիրավական) պատասխանատվություն», այնպես էլ «դատավորի սահմանադրական (սահմանադրաիրավական) պատասխանատվություն» եզրույթները: Սակայն ՀՀ գործող Սահմանադրության մեջ (2005 թվականի փոփոխություններով կարգավորումներ) դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի վերաբերյալ իրավադրույթների վերլուծությունը (պետք է դիտարկել 55 հոդվածի 11-րդ կետի¹⁴, 95 հոդվածի 5-րդ կետի¹⁵ և 97 հոդվածի 2-րդ մասի¹⁶ համակցությամբ), իրավական այլ իրողությունները (այդ թվում՝ իրավակիրառական պրակտիկա) և դոկտրինալ մոտեցումները հիմք են ստեղծում բնորոշելու

¹⁰ Տվյալ դեպքում որպես նորմատիվ և դոկտրինալ արժեքային կողմնորոշիչ է ընդունվել 2011 թվականի մարտի 25-26-ին Վենետիկում կայացած Եվրոպայի խորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» հանձնաժողովի (Վենետիկի հանձնաժողով) 86-րդ լիազումար նիստում ընդունված «Իրավունքի գերակայության վերաբերյալ» հետազոտություն-գեկույցը, որի հիմքում ընկած է Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի կողմից 2007 թվականին ընդունած «Իրավունքի գերակայության սկզբունքի վերաբերյալ» № 1594 որոշումը (բանաձևը):

¹¹ ՀՀԱԺՏ 1995/7: Ընդունվել է 23.10.1995 թ., ուժը կորցրած է ճանաչվել 18.05.2007 թ.:

¹² ՀՀՊՏ 1998.07.27/15(48): Ընդունվել է 17.06.1998 թ., ուժը կորցրած է ճանաչվել 18.05.2007 թ.:

¹³ ՀՀՊՏ 1998.07.27/15(48): Ընդունվել է 18.06.1998 թ., ուժը կորցրած է ճանաչվել 18.05.2007 թ.:

¹⁴ «Հանրապետության Նախագահը արդարադատության խորհրդի առաջարկությամբ դադարեցնում է ... նրանց լիազորությունները»:

¹⁵ «Արդարադատության խորհուրդն օրենքով սահմանված կարգով դատավորներին ենթարկում է կարգապահական պատասխանատվության, առաջարկ է ներկայացնում Հանրապետության Նախագահին դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու մասին, դատավորին կալանավորելու, նրան որպես մեղադրյալ ներգրավելու կամ նրան կատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համաձայնություն տալու մասին»:

¹⁶ «Դատավորի և սահմանադրական դատարանի անդամի գործունեության երաշխիքները և պատասխանատվության հիմքերն ու կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքով»:

դատավորի կարգավիճակի էական տարրի՝ կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի և իրավագոր գործընթացի սահմանադրաիրավական որակը և ուրվագծելու բնութեական (քվինտէսենցիալ) հատկանիշները (**սահմանադրական** էությունը, բովանդակությունը, բնույթը, նշանակությունը և հետևանքները):

Դատավորների նշանակման¹⁷ և պատասխանատվության (այդ թվում՝ պաշտոնից ազատելու) որոշ հարցեր քննարկվել են առանձին հեղինակների կողմից, սակայն այդ հետազոտություններն ընդգրկել են պատասխանատվության առավելապես դատավարական և դատարանակազմական առումները¹⁸: Պատասխանատվության սահմանադրական բնույթի ու բովանդակության կապակցությամբ որոշակի վերլուծություն է արված որոշ աշխատանքների¹⁹ դատական իշխանությանը վերաբերող հատվածներում, այդուհանդերձ՝ դրանցում նույնպես հստակորեն չի ձևավորվել դատավորի կարգապահական պատասխանատվության սահմանադրական բնույթի վերաբերյալ հայեցակարգը:

Այսպես, օրինակ՝ 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 95 հոդվածի մեկնաբանություններում նշվում է. «Դատավորների կարգապահական պատասխանատվության վերաբերյալ նորմերը ընդհանուր պատասխանատվության նորմերից տարբերվում են՝

¹⁷ Տե՛ս **Դ. Խաչատրյան**, Դատավորների նշանակումն ու առաջխաղացումը Հայաստանի Հանրապետությունում՝ միջազգային եվրոպական չափանիշների տեսանկյունից, 2002 | Հոդված/Article, «Օրինաթերթ», Հ-12(52), 2002, էջ 17-24: Հարկ է նկատել, սակայն, որ նշված ուսումնասիրությունը կատարվել է մինչև 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունները:

¹⁸ Տե՛ս **Хачатурян Д. М.** Независимость судей в Республике Армения: судеостройственные и уголовно-процессуальные гарантии. Автореферат дисс... уч. ст. канд. юрид. наук. Ер., 2000, **Ս. Ռ. Մարաբջյան**, Դատական ակտերի վերանայման հնարավորությունը դատավորի կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին Արդարադատության խորհրդի որոշման հիման վրա // Դատական իշխանություն, թիվ 3/140, մարտ 2011, էջ 29-30, **Ա. Ս. Ղամբարյան**, Դատական քաղաքականությունը Հայաստանի Հանրապետությունում (համատեսական և մեթոդաբանական հիմնախնդիրներ), Եր., 2013, **Տ. Մկրտչյան**, Դատական իշխանությունը և դրա իրականացման տեսա-իրավական հիմքերը Հայաստանի Հանրապետությունում, ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Եր., 2015, **Գ. Ղազինյան, Ա. Հովհաննիսյան**, Նյութական կամ դատավարական օրենքի նորմի ակնհայտ և կոպիտ խախտման հիմքով դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելը և դրա իրավական հետևանքները, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», 2015, № 1 (16), էջ 13 և այլն:

¹⁹ Տե՛ս «Конституционное (государственное) право зарубежных стран». В 4 т. Тома 1–2. Часть общая: Учебник. М., 2000, էջ 386-389, «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունք», դասագիրք, 3-րդ հրատ., խմբագիր՝ Ն. Ա. Այվազյան, Եր., 2005, էջ 545-551, «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ/ ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, Եր., 2010, էջ 933-960, «2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների նախագծի» հիմնավորումների V գլուխ (41-50 էջեր), **Գ. Բ. Դանիելյան, Վ. Ն. Այվազյան, Ա. Ա. Մանասյան** Սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգի դրույթները և դրանց իրացման հիմնական ուղղությունները Հայաստանի Հանրապետությունում (գիտագործական հետազոտություն), Եր., 2015, էջ 159-188:

1. դրանց գործողության տակ բնկնող անձանց շրջանակով, 2. կարգապահական տույժի միջոցներով, 3. տույժերի կիրառման իրավունքով օժտված պաշտոնատար անձանց և մարմինների շրջանակով, 4. տույժերի կիրառման և դրանց բողոքարկման կարգերով: Չնայած այս առանձնահատկություններին, դատավորների կարգապահական պատասխանատվության հիմքը ևս, ինչպես որ վարչական պատասխանատվության հիմքը, կարգապահական խախտումն է, այսինքն՝ նրանց վրա դրված գործառույթային պարտականություններն իրենց մեղքով չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելը: Այդպիսի խախտման օբյեկտը դատական օրենսգիրքն է, դրա նորմերը, որոնք խախտվում են, օբյեկտիվ կողմը՝ դատավորի կողմից այնպիսի հակաիրավական գործողությունների կատարումը, որոնք հանգեցրել են վնասակար հետևանքների, սուբյեկտը դատավորն է, որը խախտել է աշխատանքային կարգապահությունը, իսկ սուբյեկտիվ կողմը դատավորի վերաբերմունքն է իր կողմից կատարված մեղավոր գործողությունների նկատմամբ»: Մակայն այս աշխատանքում ևս դատավորի սահմանադրական կարգավիճակը քննարկելիս մի դեպքում շրջանցվում է նրա պատասխանատվության բնույթի հարցը, մյուս դեպքում այդպես էլ չի բացահայտվում կարգապահական խախտման բնույթը, մեկ այլ դեպքում այն դիտարկվում է աշխատանքային իրավահարաբերությունների տիրույթում, այնինչ մասնագիտական գրականության մեջ հատուկ նշվում է, որ հենց կարգապահական զանցանքի բնույթի որոշման բացակայությունը խնդիրը դարձնում է ոչ համարժեք հետազոտված²⁰:

Սահմանադրական պատասխանատվության (դրա համատեքստում՝ դատավորի պատասխանատվության) հիմնախնդիրները սահմանադրական իրականության համակողմանի վերլուծության շնորհիվ առավել հիմնավոր արտացոլվել են Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգում²¹, որը հնարավորություն է տալիս սահմանելու խնդրո առարկայի համատեքստը և շրջանակը, ուրվագծելու դատավորին պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերի և ընթացակարգի մեթոդաբանական հիմնադրույթները, որոնք ընկած են 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների²² տեքստի և սահմանադրական լուծումների հիմքում:

Դոկտրինալ, տեքստաբանական, արժեբանական այս իրողությունները՝ որպես սահմանադրական իրողության ընկալման ելակետեր, ուղղորդող նշանակություն ունեն դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի նպատակները և վարույթի իրականացման ողջ գործընթացը ճիշտ ընկալելու հարցում, քանի որ **Սահմանադրույթ**

²⁰ Տե՛ս **Клеандров М. И.** Статус судьи: правовой и смежные компоненты. М., 2008, էջ 181:

²¹ Տեքստը տե՛ս ՀՀ արդարադատության նախարարության պաշտոնական կայքում (http://www.moj.am/storage/uploads/Sahmanadrakan_barepokhumner.14.10_.pdf):

²² Տե՛ս ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում, Հոդ. 1118:

յան գերակայության և անմիջական գործողության համատեքստում դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելիս հարկ է լինելու գնահատել բարձրագույն իրավաբանական ուժ ունեցող նորմեր-սկզբունքները (անհրաժեշտության դեպքում նույնիսկ դրանց ստորադասելով ընթացիկ օրենսդրության որոշ դրույթներ), վերանայելու իրավակիրառական պրակտիկան (այդ թվում՝ Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումները, Արդարադատության խորհրդի որոշումներն ու գործունեությունը, դատական քաղաքականությունը), վերաբժեղորելու դոկտրինալ ընկալումները և հայացքները:

Կարծում ենք, որ Հիմնական օրենքի տեքստում «դատավորի կարգապահական պատասխանատվություն» և «դատավորի լիազորությունների դադարեցում» հասկացությունները սահմանելով՝ սահմանադիրը նպատակ է ունեցել ամրագրելու դրանց հիմնարար բնույթը և նշանակությունը, բացահայտելու հանրային կյանքում այս սուբյեկտների (ինստիտուտների) գործառույթը և ընդգծելու դրանց կարևորության աստիճանը, քանի որ անկախ դատավորի պատասխանատվության տեսակից (վարչական, քրեական և կարգապահական²³)՝ դատավորի պատասխանատվությունն ինքնին (որպես իրավական ինստիտուտ և իրավագոր գործընթաց), ի սկզբանե արտահայտվելով սահմանադրական տեքստային կադապարներում, ձեռք է բերում հիմնարար՝ սահմանադրական բնույթ:

Հարկ է նշել, որ հանրային իշխանության սահմանադրական պատասխանատվության հարցը միջազգային սահմանադրական պրակտիկայում վերջին տասնամյակներում առավել հրատապ է դարձել: Դրա մասին են վկայում Ֆրանսիայի Սահմանադրության մեջ 1993 թ. կատարված լրացումը և 10-րդ գլխի (68-1, 68-2 և 68-3 հոդվածներ) ամրագրումը, ինչպես նաև 1997 թ. ապրիլի 2-ին ընդունված Լեհաստանի նոր Սահմանադրության 198-201 հոդվածները, Պորտուգալիայի Սահմանադրության 22 և 117 հոդվածները, Հունաստանի Սահմանադրության 85 և 86 հոդվածները, Ֆինլանդիայի Սահմանադրության 101 պա-

²³ Սույն հոդվածում չեն դիտարկվում դատավորին վարչական և քրեական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացի առանձնահատկությունները, որոնք ունեն իրենց կարգավորումը վարչական, վարչադատարական, քրեական, քրեադատարական օրենսդրությամբ (դրանք, անշուշտ, ունեն սահմանադրական հիմք և բաղադրիչ, սակայն իրենց իսկ իրականացմամբ ունեն հստակ ճյուղային իրավական բնույթ, բովանդակություն և հետևանքներ): Բանն այն է, որ դատավորին դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելը (այդպիսի ձևակերպումներ էին առկա 1995 թվականի Սահմանադրության տեքստում, ինչպես նաև 2005 թվականի փոփոխություններով խմբագրության մեջ) և քրեական պատասխանատվության գործընթացում ներգրավելը (այդ թվում՝ նրա կալանավորելը, որպես մեղադրյալ ներգրավելը և այլն) բնութագրական են դատավորին որպես անձի, որը դատավորի պաշտոնն է զբաղեցնում: Այնինչ դատավորի՝ որպես արդարադատության սահմանադրական հարաբերությունների սուբյեկտի պատասխանատվության (կարգապահական պատասխանատվության, այդ թվում՝ պաշտոնանկության) հարցը սահմանադրորեն կարևորվում է **ինքնին** և ունի ինքնուրույն **սահմանադրական քվինտեսենցիա** և **մասշտաբ**:

րագրաֆը, Ռումինիայի Սահմանադրության 108 հոդվածը, Խորվաթիայի Սահմանադրության 111 հոդվածը և այլն²⁴:

Ինչ վերաբերում է դատավորի սահմանադրական (կարգապահական) պատասխանատվության սահմանադրական ձևակերպման հարցին, ապա այն արտասահմանյան պետությունների հիմնական օրենքներում (սահմանադրական տեքստերում) տարբեր կերպ է լուծվել: Ըստ այդմ՝ կարող ենք դասակարգել երեք խումբ երկրների սահմանադրական կարգավորումներ:

Առաջին՝ երկրներ, որոնց սահմանադրությունների տեքստերում այն հատուկ կարևորություն և ուղղակի ձևակերպում չի ստացել (ՌԴ 1993 թվականի Սահմանադրություն, Բելառուսի Հանրապետության 1994 թվականի Սահմանադրություն, Դանիայի Թագավորության 1953 թվականի Սահմանադրություն, Էստոնիայի Հանրապետության 1992 թվականի Սահմանադրություն, Իսպանիայի Թագավորության 1978 թվականի Սահմանադրություն և այլն):

Երկրորդ՝ երկրներ, որոնց սահմանադրական տեքստներն ուղղակիորեն ամրագրում են կարգապահական պատասխանատվության (խախտման) հասկացությունը և որոշակիորեն կանոնակարգում այն (օրինակ՝ Բելգիայի Թագավորության 1994 թվականի Սահմանադրության 151 հոդվածը ի մասնավորի նշում է Արդարադատության բարձրագույն խորհրդի կարգապահական լիազորությունների հնարավորության մասին, Խորվաթիայի Հանրապետության 1990 թվականի Սահմանադրության 120-121 հոդվածներում նշվում է կարգապահական ծանր զանցանքի հիմքով դատավորին պաշտոնից ազատելու և Պետական դատական վեչեի կողմից կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին: Կոլումբիայի 1886 թվականի Քաղաքական Սահմանադրության 160 հոդվածը սահմանում է դատավորին կարգապահական տույժերի (այդ թվում՝ պաշտոնից ազատում) ենթարկելու հնարավորությունը, Ֆրանսիայի Հանրապետության 1958 թվականի Սահմանադրության 65 հոդվածը ամրագրում է Մագիստրատուրայի բարձրագույն խորհրդի՝ որպես դատավորների նկատմամբ որոշումներ կայացնող կարգապահական խորհրդի կարգավիճակը, Իտալիայի Հանրապետության 1947 թվականի Սահմանադրության 105 հոդվածը նախատեսում է կարգապահական միջոցների կիրառման հնարավորություն, Ուկրաինայի 1996 թվականի Սահմանադրության 131 հոդվածը Արդարադատության բարձրագույն խորհրդին վերապահում է դատավորների նկատմամբ կարգապահական վարույթի իրականացման լիազորություն):

Երրորդ՝ երկրներ, որոնց սահմանադրություններն անուղղակիորեն՝ անորոշ կամ էթիկական ձևակերպումներով են անդրադառնում

²⁴ Տե՛ս **Գ. Հարությունյան**, Սահմանադրական մշտադիտարկում, Եր., 2016, էջ 124-125:

դատավորների պատասխանատվության (այդ թվում՝ պաշտոնանկության) հիմքերի (նախադրյալների) հարցին (այսպես՝ Կանադայի 1867 թվականի սահմանադրական ակտի 99 հոդվածում հատուկ կարևորվում են բարեվարքության նորմերը, Արգենտինայի 1853 թվականի Սահմանադրության 96 հոդվածում և ԱՄՆ 1787 թվականի Սահմանադրության 3 հոդվածում՝ անբասիր վարքի պահպանման անհրաժեշտությունը, ԳԴՀ 1949 թվականի Հիմնական օրենքի 98 հոդվածում նշվում է Հիմնական օրենքի կամ սահմանադրական կարգի սկզբունքների խախտման դեպքում պաշտոնանկության մասին)²⁵:

Պատասխանատվության հիմնարար-սահմանադրական բնույթն ակներև է դառնում, երբ դիտարկում ենք կարգապահապական պատասխանատվության անխզելի և օրինաչափ փոխկապվածությունը դատարանի (փաստացի և անձնավորված՝ դատավորի) սահմանադրական-սցիալական առաքելության **արդարադատության իրականացման** գործընթացին. այս պարագայում կարգապահական պատասխանատվությունը **արդարադատության իրականացման գործընթացում** դատավորի գործողությամբ կամ անգործությամբ պայմանավորված խոչընդոտների վերացման բնականոն իրավական հետևանք և արձագանք է: Ինչպես նշում է Գ. Ելինեկը, պաշտոնյայի մեղքը իրեն և պետությանը միացնող կապի հանդեպ ոտնձգությունն է, իր գործառութային առաքելության վատ իրականացումը. ի պատիժ դրա՝ նրանից վերցվում է այդ առաքելությունը²⁶: Իսկ այդ գործընթացն իրականացվում է հատուկ ընթացակարգով (վարույթով)²⁷՝ սահմանադրական

²⁵ Արտասահմանյան պետությունների հիմնական օրենքների վկայակոչումը՝ ըստ ՀՀ սահմանադրական դատարանի պաշտոնական կայքի՝ http://concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/consts21.html

²⁶ Ст. u **Дюги Л.** Конституционное право. Общая теория государства. М., 2014, էջ 295: Վերոհիշյալի ենթատեքստում վերլուծելով հանրային իշխանության կառուցակարգային տարրի հանրային ծառայության ինստիտուտը նկատում ենք, որ հանրային ծառայողի (որպիսին, համաձայն «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՀՊՏ 2011, 06.17/37(840) 3 և 4 հոդվածների, համարվում է նաև դատավորը՝ որպես պետական քաղաքացիական պաշտոն զբաղեցնող անձ) կարգապահական պատասխանատվության (տույժեր և պաշտոնից ազատել) կառուցակարգում (գլուխ 9) ևս հատուկ կարգավորվում է պատասխանատվության գործընթացը՝ միաժամանակ նախատեսելով առանձնահատկությունների սահմանման հնարավորություն: Այսպես՝ օրենքի 46 հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ հանրային ծառայողի նկատմամբ կիրառվող կարգապահական տույժերի տեսակները, ինչպես նաև կարգապահական տույժ կիրառելու կարգը և դրա հետ կապված այլ հարաբերությունները կարգավորվում են **պետական ծառայության առանձին տեսակները, ինչպես նաև համայնքային ծառայությունը** կարգավորող Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով և այլ իրավական ակտերով: Թեև օրենքով «բաց է մնում» հանրային այլ ծառայողների (տվյալ դեպքում՝ դատավորի) պատասխանատվության հարցը, սակայն, կարծում ենք, այդ խնդրի լուծումը պետք է որոնել հենց սահմանադրական կառուցակարգերում, այդ թվում՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներում՝ սահմանադրական հայեցակարգի ներքո:

²⁷ Իրավաբանական գրականության մեջ սահմանադրական գործընթացը բնութագրվում է որպես լիազոր մարմինների և պաշտոնատար անձանց գործունեություն, որն ուղղված է իրավակիրառմամբ սահմանադրաիրավական նորմերի իրացմանը,

պատասխանատվության միջոցների կիրառմամբ:

Իրավաբանական գրականություն մեջ առանձին հեղինակներ սահմանադրական պատասխանատվությունը բնորոշելիս և վերլուծելիս դրանում ներառում են նաև դատավորի պատասխանատվության հարցերը: Ըստ Ռ. Հակոբյանի՝ սահմանադրական իրավախախտման, հետևաբար՝ սահմանադրական պատասխանատվության սուբյեկտներ կարող են լինել բարձրագույն պաշտոնատար անձինք, ովքեր ունեն անձեռնմխելիության իրավունք (ՀՀ Նախագահ, պատգամավոր, **դատավոր**), և, ըստ այդմ, նախատեսված է նրանց սահմանադրական պատասխանատվության ենթարկելու հատուկ, առավել բարդ ընթացակարգ²⁸: Պրոֆ. Գ. Հարությունյանը առանձնացնում է սահմանադրական պատասխանատվության հատկանիշները (հանրային իրավունքի ոլորտին պատկանելը, համաչափության սահմանադրական սկզբունքի երաշխավորումը՝ որպես հիմնական չափանիշ, և այլն)²⁹, որոնք բնութագրական են նաև դատավորի կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտին:

Սահմանադրական տեքստերի (Սահմանադրության 1995, 2005,

որի ընթացքում սուբյեկտները ղեկավարվում են ինչպես նյութական, այնպես էլ դատավարական նորմերով: Միաժամանակ այդ գործունեությունն ուղղված է առկա իրավական վիճակի վերլուծությանն ու լուծմանը միասնական (նյութական-դատավարական) իրավական բազայի օգտագործմամբ: Ըստ որում՝ սահմանադրական վարություն որպես իրավաբանական գործի առարկա կարող են լինել ոչ միայն դրական հանգամանքները, այլև իրավունքի մասին վեճը կամ իրավախախտման փաստը, քանի որ սահմանադրաիրավական պրակտիկայում բացառված չեն այնպիսի իրավախախտումները, որոնք պահանջում են պետական հարկադրանքի և ճյուղային պատասխանատվության հատուկ եղանակների կիրառում (տե՛ս **Жакаева Л. С.** Конституционный процесс в Республике Казахстан: теоретико-правовые вопросы. Автореферат дисс.... д. ю. н., М., 2008):

²⁸ Տե՛ս **Ռ. Հակոբյան**, Սահմանադրական պատասխանատվությունը Հայաստանի Հանրապետությունում: Մեղմագիր, ի. գ. դ. գիտական աստիճանի հայցման համար, Եր., 2012: Ըստ հեղինակի՝ սահմանադրական պատասխանատվությունը բնութագրվում է որոշակի նպատակներով, այն է՝ Սահմանադրության՝ որպես բարձրագույն իրավաբանական ուժ ունեցող նորմատիվ ակտի գերակայության և անմիջական գործողության ապահովում, սահմանադրաիրավական հարաբերությունների մասնակիցների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանություն, Սահմանադրության հիման վրա պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման համակարգի արդյունավետ գործունեության ապահովում, պետական իշխանության բաժանման, «զսպումների ու հակակշիռների» կառուցակարգի պատշաճ գործարկում, սահմանադրական կարգի և օրինականության հաստատում, սահմանադրականության ձևավորում, սահմանադրական պարտականությունները չկատարած կամ ոչ պատշաճ կատարած կամ սահմանադրական լիազորությունները չարաշահած սուբյեկտների նկատմամբ սահմանադրաիրավական սանկցիաների կիրառում, սահմանադրական իրավախախտումների կանխում, իրավաչափ վարքածի խրախուսում: Սահմանադրական պատասխանատվության ինստիտուտի հասկացության, սուբյեկտային կազմի և այլնի մասին համանման և այլ տեսակետներ են առկա նաև այլ հեղինակների աշխատանքներում (տե՛ս, օրինակ, **Ռ. Քալաշյան**, ՀՀ և ՌԴ նախագահի սահմանադրաիրավական պատասխանատվության հիմնախնդիրները (իրավահամեմատական վերլուծություն), ի. գ. թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, Եր., 2010):

²⁹ **Գ. Հարությունյան**, Սահմանադրական մշտադիտարկում, էջ 124-125:

2015 թվականների խմբագրություններով) և ընթացիկ օրենսդրության համադիր ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս դասակարգելու (տարբերակելու) կարգապահական պատասխանատվության հետևյալ երկու տեսակները (փուլերը)³⁰,

- անմիջականորեն՝ մեկ սուբյեկտի կողմից կիրառվող կարգապահական տույժ՝ նախագգուշացում, նկատողություն, խիստ նկատողություն, աշխատավարձի մասից զրկում (վերջինս նախատեսվում է գուգորդված և ոչ առանձին տույժի ձևով)³¹,

- միջնորդավորված երկփուլ բարդ ընթացակարգով, երբ Արդարադատության խորհուրդը ՀՀ Նախագահին առաջարկ է ներկայացնում դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու մասին, որի վերաբերյալ Նախագահը կայացնում է համապատասխան իրավական ակտ (2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունները վերացնում են այս ընթացակարգը՝ բոլոր լիազորությունները վերապահելով մեկ սուբյեկտի՝ Բարձրագույն դատական խորհրդին):

Այդօրինակ կարգավորումը թերևս նպատակ ունի բարձրացնելու կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի արդյունավետությունը, քանի որ, ինչպես նշում է Վենետիկի հանձնաժողովը իր դիրքորոշման մեջ, Բարձրագույն դատական խորհրդի գոյության հիմնական նպատակն է դատավորների անկախության պաշտպանությունը իշխանության այլ ճյուղերի անհարկի ճնշումներից՝ դատավորների ընտրության և նշանակումների, ինչպես նաև կարգապահական պատասխանատվության հարցերում³²:

Այս կապակցությամբ, ի տարբերություն Արդարադատության խորհրդի ներկայիս դերի և գործառույթների, 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների հետևանքով (7-րդ գլուխն ուժի մեջ է մտնելու Հանրապետության նորընտիր նախագահի կողմից իր պաշ-

³⁰ Թեև սահմանադրական տեքստում առանձնացվում են դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու և դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու ընթացակարգերը, սակայն, մեր կարծիքով, դրանք մեկ փաստի՝ կարգապահական զանցանքի իրավական տարբեր հետևանքներն են: Պատասխանատվության ինստիտուտի միասնական կառուցման և հետևանքների (տույժերի տեսակների) տարբերակման այդ ընկալումն առավել հստակ և ամբողջական ամրագրված է ՀՀ դատական օրենսգրքում, որի 157 հոդվածի 1-ին մասում դրանք բնորոշվում են որպես կարգապահական տույժերի տեսակներ: Այդ առումով թերևս ընդունելի է Կոլումբիայի Սահմանադրությամբ սահմանված կարգավորման տրամաբանությունը. Սահմանադրության 160 հոդվածը սահմանում է դատավորին կարգապահական տույժերի (այդ թվում՝ պաշտոնից ազատում) ենթարկելու հնարավորությունը:

³¹ Գարծում ենք սեփականության իրավունքի պաշտպանության և կրկնակի պատասխանատվության բացառման սահմանադրական սկզբունք-երաշխիքների տեսանկյունից առնվազն կասկածելի է այդ տույժի սահմանման և կիրառման իրավաչափությունը:

³² See u Venice Commission, Opinion on the Reform of the Judiciary in Bulgaria, CDL-INF (1999)005, para. 28): Մեջբերումն ըստ՝ **Գ. Բ. Դանիելյան, Վ. Ն. Այվազյան, Ա. Ա. Մանասյան**, նշվ. աշխ., էջ 163:

տոնի ստանձնման օրը) էականորեն փոխվում են նաև դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկող միակ սուբյեկտի Բարձրագույն դատական խորհրդի նշանակությունը և կարգավիճակը: Այդ կապակցությամբ հետազոտությունը և գնահատականները կարող են ամբողջական լինել ու պետք է լրացվեն հետագա դատաիրավական օրենսդրության և Խորհրդի գործունեության համալիր ուսումնասիրման միջոցով:

Նկատի ունենալով դատավորի կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի սահմանադրական բնույթն ու նշանակությունը, ինչպես նաև դրանց համալիր ամրագրման ու կիրառման անհրաժեշտությունը՝ կարծում ենք, որ Սահմանադրության տեքստում անհրաժեշտ է հստակորեն ամրագրել դատավորի կարգապահական պատասխանատվության վարույթի սահմանադրական կարգավիճակը, վարույթի իրականացման հիմնական սկզբունքները, վարույթին մասնակցող սուբյեկտների շրջանակը և նրանց լիազորությունների ծավալը և պատասխանատվության միջոցների սպառիչ ցանկը, հետևաբար՝ այդ կապակցությամբ իրականացվող իրավական գործընթացները (այդ թվում՝ սահմանադրական վեճերի և պատասխանատվության հարցի լուծումը) գնահատել հենց սահմանադրական դիտանկյունից՝ որպես **սահմանադրական վարույթ**:

Այս կապակցությամբ հատկանշական է ՌԴ սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը, ըստ որի՝ **բոլոր վեճերը, որոնք իրենց իրավաբանական բնույթով, բնութագրմամբ և հետևանքներով սահմանադրական են, լուծվում են սահմանադրական վարույթի կարգով**³³: Միջազգային փորձը ևս վկայում է, որ սահմանադրական պատասխանատվության իրավակարգավորումն անհրաժեշտ է իրականացնել Հիմնական օրենքի մակարդակում՝ հստակեցնելով՝

ա) նման պատասխանատվության սուբյեկտ համարվող անձանց շրջանակը,

բ) նման պատասխանատվության հարցը բարձրացնող սուբյեկտների շրջանակը,

*գ) սահմանադրական ինստիտուտը, որն իրավասու է նման հարց քննության առնել և որոշում կայացնել*³⁴:

Այսպիսով՝ ամփոփելով վերոշարադրյալը, կարող ենք եզրահանգել, որ **դատավորը սահմանադրական պատասխանատվության սուբյեկտ է, իսկ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացը, ըստ էության, սահմանադրական վարույթ**: Ընդ որում՝ կարող ենք վեր հանել և հավաստել դատավորի կարգապահական պատասխանատվության՝ որպես սահմանադրական իրողութ-

³³ Տե՛ս «ՌԴ սահմանադրական դատարանի 2007 թվականի մարտի 21-ի № 3-Ո որոշումը» (//СЗ РФ.2007. № 14. С. 1741), մեջբերվում է ըստ՝ **Н. С. Бондарь**, նշվ. աշխ., էջ 51:

³⁴ Տե՛ս **Գ. Հարությունյան**, Սահմանադրական մշտադիտարկում, էջ 126:

յան (ինստիտուտի և վարույթի) հետևյալ հատկանիշները.

- ՀՀ իրավական համակարգում դատավորի կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի հիմքերն ուղղակիորեն սահմանված են Հիմնական օրենքի տեքստում և դրան համապատասխան՝ ընթացիկ օրենսդրությամբ, ընդ որում՝ 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններից հետո դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերը և կարգը սահմանվելու են սահմանադրական օրենք համարվող ակտերով՝ **«Մահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքով և ՀՀ դատական օրենսգրքով,**

- դատավորի կարգապահական պատասխանատվությունը արդարադատություն իրականացնող սուբյեկտի՝ որպես դատական իշխանության միակ կրողի կողմից իր **սահմանադրական առաքելության**՝ արդարադատության իրականացման գործընթացում խախտումների կատարման իրավական անխուսափելի հետևանքն է,

- դատավորի կարգապահական պատասխանատվությունը իր սահմանադրական պարտականությունները չկատարած կամ ոչ պատշաճ կատարած կամ իր սահմանադրական լիազորությունները չարաչափած սուբյեկտի՝ դատավորի նկատմամբ **սահմանադրաիրավական սանկցիաների** կիրառման ընթացակարգ է, որի հետևանքով անձը որոշակի զրկանքներ է կրում (այդ թվում՝ նյութական), ընդհուպ կարող է զրկվել դատավորի սահմանադրական կարգավիճակից (արդարադատություն իրականացնելու հատուկ լիազորությունից),

- դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացում ներգրավվում են և պատասխանատվության հարցը լուծում են բացառապես Մահմանադրությամբ նախատեսված սուբյեկտները՝ **ՀՀ Նախագահ, Արդարադատության խորհուրդ** (2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ միայն Բարձրագույն դատական խորհուրդ), որոնց լիազորությունների շրջանակը ամրագրվում է բացառապես սահմանադրորեն (այդ թվում՝ սահմանադրական օրենքներով),

- դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացն ունի հատուկ՝ **սահմանադրական կարգավորում**. ընթացակարգը հանգամանորեն կանոնակարգվում է Մահմանադրությամբ, Դատական օրենսգրքով, Մահմանադրական դատարանի մասին օրենքով (2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների ուժի մեջ մտնելուց հետո):

Մեր կարծիքով, դատավորի կարգապահական սահմանադրական պատասխանատվության վերաբերյալ դոկտրինալ մոտեցումները և սահմանադրաիրավական (նորմատիվ-տեքստային) ձևակերպումները, դատական իշխանության (դատավորի և դատարանի) անկախության ապահովման սահմանադրական կառուցակարգում ունենալով մեթոդաբանական ներուժ և վեկտորներ, այդուհանդերձ ՀՀ ի-

րավական համակարգում չեն ստացել համարժեք դրսևորում և իրացում: Հետևաբար՝ 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության տեքստի՝ սահմանադրական կարգի հիմունքներում և դատական իշխանության վերաբերյալ սահմանադրական բանաձևերում ու կառուցակարգերում ամրագրված սկզբունքները (դատական իշխանության անկախություն, իշխանությունների տարանջատում, արդյունավետ դատական միջոցների իրավունք, դատավորի անփոփոխելիություն և այլն) պետք է լիարժեք արտացոլվեն նաև դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու սահմանադրաիրավական ինստիտուտի հետագա օրենսդրական կարգավորման մեջ և համաչափորեն իրացվեն այդ սահմանադրական վարույթում (սահմանադրաիրավական պրակտիկայում): Այլ կերպ ասած՝ **ինդիրը սահմանադրական հիմնարար սկզբունքներն ազգային իրավական համակարգում և հասարակական պրակտիկայում կյանքի կոչելն է**³⁵:

Բանալի բառեր – Սահմանադրություն, սահմանադրական վարույթ, կարգապահական վարույթ, դատավորի սահմանադրական պատասխանատվություն, Արդարադատության խորհուրդ, դատական իշխանություն, դատավորի անկախություն

ГНЕЛ МУГНЕЦЯН, ТИГРАН АВЕТИСЯН – Конституционно-правовой характер дисциплинарной ответственности судьи. – В статье рассматриваются характер и содержание дисциплинарного производства в отношении судьи с конституционно-правовой точки зрения. Анализ конституционных текстов и текущего законодательства, исследование судебно-правовой практики и доктринальных источников раскрывают существенные признаки и характеристики дисциплинарного производства по привлечению судьи к ответственности. Формируется конституционная концепция дисциплинарной ответственности судьи. Существующие доктринальные подходы и конституционно-правовые (нормативные текстовые) формулировки в связи с дисциплинарной ответственностью судьи, имея в конституционном механизме методологический потенциал обеспечения независимости судебной власти, тем не менее, адекватно не выражены в конституционном и текущем законодательстве РА и в государственно-правовой (в том числе конституционно-судебной (Конституционный суд и Совет юстиции) практике.

Ключевые слова: конституция, конституционное производство, дисциплинарное производство, конституционная ответственность судьи, Совет юстиции, судебная власть, независимость судьи

GNEL MUGHNETSYAN, TIGRAN AVETISYAN – Constitutional-Legal

³⁵ Տե՛ս Գ. Հարությունյան, Սահմանադրությունից՝ սահմանադրականություն, Եր., 2004, էջ 2:

Character of Disciplinary Liability of a Judge.- The article deals with and reveals questions related to the nature and content of the institute of disciplinary responsibility of judges from the constitutional-legal point of view. Based on comparative and content analysis of the constitutional text and the current legislation, the applicable legal and judicial practice and study of doctrinal sources the essential features and characteristics of the disciplinary proceeding to bring the judges to liability are revealed. As a result of the researches performed, a constitutional concept of the disciplinary liability of a judge is formulated.

According to the authors, though existing doctrinal approaches and constitutional and legal formulations regarding the disciplinary-constitutional liability of a judge contain constitutional mechanism for ensuring independence of the judicial power (judges and courts) methodological potential and vectors, however they do not have adequate expression and implementation both in constitutional and current legislation of the Republic of Armenia and the state legal (including constitutional-judicial (Constitutional Court and Council of Justice)) practice.

Key words: *constitution, constitutional proceeding, disciplinary proceeding, constitutional liability of a judge, Council of Justice, judicial power, the independence of a judge*